Uvod u programiranje

- predavanja -

studeni 2020.

Funkcije

Funkcije

Uvod

Učitati cijele brojeve m i n, pri čemu vrijedi 0 ≤ n ≤ m. Nije potrebno provjeravati učitane vrijednosti. Izračunati binomni koeficijent C(m, n) ili "m povrh n", pri čemu koristiti sljedeći izraz:

$${m \choose n} = \frac{m!}{n! \cdot (m-n)!}$$

Primjeri izvršavanja programa

```
Upisite m i n > 10 3↓
C(10, 3) = 120

Upisite m i n > 12 8↓
C(12, 8) = 495
```

Rješenje bez funkcije (1. dio)

prog.c

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
  int m, n;
  int i, mFakt, nFakt, mnFakt, binKoef;

printf ("Upisite m i n > ");
  scanf ("%d %d", &m, &n);
  ...
```

Rješenje bez funkcije (2. dio)

prog.c (nastavak)

```
mFakt = 1;
                                            m!
for (i = 2; i <= m; ++i)
   mFakt = mFakt * i;
nFakt = 1;
                                            n!
for (i = 2; i <= n; ++i)
   nFakt = nFakt * i;
mnFakt = 1;
                                             (m - n)!
for (i = 2; i <= m - n; ++i)
   mnFakt = mnFakt * i;
binKoef = mFakt / (nFakt * mnFakt);
printf("C(%d, %d) = %d", m, n, binKoef);
return 0;
```

Komentar prethodnog rješenja

Sličan programski odsječak ponavlja se tri puta

Nedostaci:

- broj linija programskog koda raste
- povećava se mogućnost pogreške (kod pisanja i kod izmjene)

Preporuka:

 program razdvojiti u logičke cjeline koje obavljaju određene, jasno definirane poslove

Rješenje s korištenjem funkcije (1. dio)

prog.c

```
#include <stdio.h>
                                               zbog printf u funkciji main
// Funkcija za racunanje n faktorijela
int fakt(int n) {
   int i;
   int umnozak = 1;
   for (i = 2; i <= n; ++i)
      umnozak = umnozak * i;
   return umnozak;
```

Rješenje s korištenjem funkcije (2. dio)

prog.c (nastavak)

```
// kolokvijalno: glavni program
int main(void) {
  int m, n;
  int binKoef;
  printf ("Upisite m i n > ");
  scanf ("%d %d", &m, &n);
  binKoef = fakt(m) / (fakt(n) * fakt(m - n));
  printf("C(%d, %d) = %d", m, n, binKoef);
  return 0;
```

Alternativno: s funkcijom za binomni koeficijent

prog.c

```
#include <stdio.h>
                                                zbog printf u funkciji main
// funkcija za racunanje n faktorijela
int fakt(int n) {
   int i;
   int umnozak = 1;
   for (i = 2; i <= n; ++i)
      umnozak = umnozak * i;
   return umnozak;
}
// funkcija za racunanje binomnog keoficijenta
int binKoef(int m, int n) {
   return fakt(m) / (fakt(n) * fakt(m - n));
}
   // poziv funkcije u glavnom programu (funkciji main)
   printf("C(%d, %d) = %d", binKoef(m, n));
```

Varijanta s unsigned long long umjesto int

prog.c

 domena funkcije fakt u prethodnoj varijanti je skup cijelih brojeva iz intervala [0, 12] jer je 13! = 6 227 020 800

```
unsigned long long fakt(unsigned int n) {
   unsigned int i;
                                          ovdje je domena funkcije fakt skup
   unsigned long long umnozak = 1ULL;
                                           cijelih brojeva iz intervala [0, 20].
   for (i = 2U; i <= n; ++i)
      umnozak = umnozak * i;
                                              Upisite m i n > 20 5↓
   return umnozak;
                                              C(20, 5) = 15504
}
unsigned long long binKoef(unsigned int m, unsigned int n) {
   return fakt(m) / (fakt(n) * fakt(m - n));
// poziv funkcije u glavnom programu (funkciji main)
   printf("C(%u, %u) = %llu", m, n, binKoef(m, n));
```

Korištenje boljeg algoritma

- Prethodni algoritam za izračunavanje binomnog koeficijenta je prikladan za objašnjavanje koncepta funkcije, ali primjenom multiplikativne formule dobilo bi se znatno bolje rješenje:
 - izbjegava se veliki broj koraka pri zasebnom izračunavanju m!, n! i (m-n)!
 - izbjegava se preliv koji može nastati zbog strmog rasta funkcije faktorijela

```
int binKoef(int m, int n) {
   int rez = 1;
   int i;

  if (n < m - n)
      for (i = 1; i <= n; ++i)
        rez = rez * (m - n + i) / i;

  else
      for (i = 1; i <= m - n; ++i)
        rez = rez * (n + i) / i;

  return rez;</pre>
```

$${m \choose n} = \prod_{i=1}^n \frac{m - (n-i)}{i} = \prod_{i=1}^{m-n} \frac{n+i}{i}$$

Varijanta s unsigned long long umjesto int

```
unsigned long long
binKoef(unsigned int m,
        unsigned int n) {
  unsigned long long rez = 1ULL;
  unsigned int i;
  if (n < m - n)
      for (i = 1U; i <= n; ++i)
         rez = rez * (m - n + i) / i;
  else
      for (i = 1U; i <= m - n; ++i)
         rez = rez * (n + i) / i;
   return rez;
// poziv funkcije u glavnom programu (funkciji main)
  printf("C(%u, %u) = %llu", m, n, binKoef(m, n));
```

Definicija funkcije

- definicijom funkcije opisuje se
 - tip rezultata funkcije
 - naziv funkcije
 - (opcionalno) lista parametara funkcije, za svaki parametar: tip i naziv
 - tijelo funkcije: definicije i deklaracije, naredbe koje se obavljaju kad se funkcija pozove
 - (opcionalno) naredba za povratak rezultata i programskog slijeda

Opći oblik

```
tip_rezultata naziv_funkcije(lista_parametara) {
   definicije, deklaracije i naredbe;
   return rezultat;
}
```

Definicija funkcije: tip funkcije

- tip rezultata (tip funkcije) mora biti naveden i može biti
 - bilo koji tip podatka osim polja (array)
 - osnovni tipovi, pokazivači, strukture
 - npr. ako funkcija vraća rezultat tipa int, kažemo: funkcija je tipa int
 - ako funkcija ne vraća rezultat (kažemo: funkcija je tipa void), kao tip_rezultata mora se navesti ključna riječ void

Definicija funkcije: parametri

- tip i naziv parametra trebaju biti navedeni za svaki parametar (ako funkcija ima parametre)
 - parametar može biti bilo kojeg tipa podatka osim polja (array)
 - osnovni tipovi, pokazivači, strukture
 - broj parametara nije ograničen (a može ih i ne biti)
 - ako funkcija nema niti jedan parametar, tada se na mjestu Lista_parametara mora navesti ključna riječ void
 - parametar je modifiable Ivalue: u tijelu funkcije može se koristiti na isti način kao svaka druga varijabla definirana u tijelu funkcije
 - od varijable definirane u tijelu funkcije parametar se razlikuju samo po tome što mu se na početku izvršavanja funkcije pridružuje vrijednost argumenta s kojim je funkcija pozvana

Definicija funkcije: povratak rezultata

- povratak rezultata i programskog slijeda na pozivajuću razinu (na mjesto u izrazu u kojem se nalazi poziv funkcije) obavlja se naredbom return
 - Opći oblik naredbe return izraz_{opcionalno};
 - funkcija može vratiti najviše jednu vrijednost (ili niti jednu)
 - rezultat (izraz) može biti bilo kojeg tipa podatka osim polja (array)
 - ako se tip izraza razlikuje od tipa funkcije, obavlja se implicitna konverzija vrijednosti rezultata u tip funkcije
- u funkciji koja ne vraća rezultat ova naredba se može
 - izostaviti, u kojem slučaju će se povratak programskog slijeda dogoditi na kraju tijela funkcije
 - ili koristiti bez navođenja izraza koji predstavlja rezultat
- naredba se može navesti više puta unutar iste funkcije
 - iako to nije sasvim u skladu sa strukturiranim programiranjem

Primjer: definicija funkcije

• funkcija x^n , $x \in R$, $n \in N^0$

```
Rezultat funkcije je tipa double.
                                          Parametri funkcije
                                                                                 prog.c
                                             Varijable i, rez su lokalne varijable,
double eksp(float x, int n) {
                                             vidljive samo u tijelu funkcije
   int i;
   double rez = 1.;
   for (i = 0; i < n; ++i)
       rez *= x;
                                       Naredba za povratak
   return rez; ←
                                       (programski slijed i rezultat)
                  definicija funkcije main
int main(void) {
                                        u programskom jeziku C funkcija se nikad ne
                                        definira unutar definicije neke druge funkcije
```

Poziv funkcije: argumenti

- argumenti funkcije su izrazi koji se navode pri pozivu funkcije, u okruglim zagradama iza naziva funkcije, odvojeni zarezima
 - argument može biti bilo koji tip podatka osim polja (array)
 - osnovni tipovi, pokazivači, strukture
 - broj i redoslijed argumenata treba odgovarati broju i redoslijedu parametara u funkciji koja se poziva
 - tipovi podataka argumenata moraju odgovarati tipovima podataka odgovarajućih parametara ili mora biti moguća konverzija podatka iz tipa podatka argumenta u tip podatka parametra
 - npr. ako je parametar funkcije tipa double, funkcija se može pozvati s argumentom tipa int (vodeći računa o mogućim gubicima informacija koje mogu nastati pri konverziji tipova podataka)
 - ako funkcija nema parametre, tada se pri pozivu funkcije na mjestu liste argumenata ne piše ništa (ne piše se void)

prog.c

```
#include <stdio.h>
                                                    zbog printf u funkciji main
double eksp(float x, int n) {
   return rez;
                                    Parametri
                                                     argumenti mogu biti izrazi
int main(void) {
                                 Argumenti
                                                    rezultat funkcije može se
                                                     koristiti u raznim izrazima
   double y = eksp(3.f, 4);
   printf("Tri na cetvrtu je %lf", y);
   printf("Dva na petu je %lf", eksp(2.f, 5));
   eksp(3.f, 2);
                                                    ispravno, ali beskorisno
   y = eksp(3.5f, 2) + 2 * eksp(2.1f, 3);
                                                   3.5^2 + 2 \cdot 2.1^3
                                                    (6^2)^4
   y = eksp(eksp(2 * 3.f, 2), 4);
     za sada, definiciju funkcije main uvijek napisati na kraju. Kasnije će biti objašnjeno
```

na koji se način redoslijed pisanja definicija funkcija može promijeniti.

funkcija koja nema parametre, ali vraća rezultat

```
int prebroji(void) {
   char c;
   int brojac = 0;
   do {
      scanf("%c", &c);
      ++brojac;
   } while (c != '#');
   return brojac - 1;
int main(void) {
   printf("%d\n", prebroji());
   printf("%d\n", prebroji());
```

 broji koliko je znakova upisano preko tipkovnice prije pojave prvog znaka #

```
koliko znakova?#a sada?#↓
15↓
7↓
##↓
0↓
0↓
```

funkcija koja ima parametre, ali ne vraća rezultat

```
void ispisXY(float x, float y) {
                                            ispisuje x, y koordinate unutar
                                             okruglih zagrada, s 4 znamenke
   printf("(%.4f, %.4f)", x, y);
                                             iza decimalne točke
   return;
           može se izostaviti
int main(void) {
   float x1 = 3.25f, y1 = -12.f;
   float x2 = 0.1f, y2 = 4.5f;
                                    Koordinate T1: (3.2500, -12.0000)
   printf("Koordinate T1: ");
                                    Koordinate T2: (0.1000, 4.5000)
   ispisXY(x1, y1);
   printf("\nKoordinate T2: ");
   ispisXY(x2, y2);
```

funkcija koja nema parametre i ne vraća rezultat

```
void preskoci(void) {
                            preskače znakove upisane preko tipkovnice, do znaka #
   char c;
   do {
      scanf("%c", &c);
   } while (c != '#');
   return; može se izostaviti
int main(void) {
                            čita po jedan cijeli broj iza prva dva znaka #
   int prvi, drugi;
   preskoci();
                          preskoci sve ovo#567 preskoci i ovo#98765↓
   scanf("%d", &prvi);
                          prvi = 567, drugi = 98765
   preskoci();
   scanf("%d", &drugi);
   printf("prvi = %d, drugi = %d", prvi, drugi);
```

funkcija u kojoj se na više mjesta koristi naredba return

```
izračunava apsolutnu vrijednost realnog broja
double apsolut(double x) {
   if (x < 0) {
      return -x;
   } else {
      return x;
int main(void) {
   double x = -3.5;
   printf("abs(%lf) = %lf", x, apsolut(x));
                                abs(-3.500000) = 3.500000
```

implicitna konverzija argumenata

```
double eksp(float x, int n) {
   return rez;
              int \rightarrow float
                         bez konverzije, jer su
                         argument i parametar
                         istog tipa
int main(void) {
   double y = eksp(3, 4);
   printf("%lf", y);
```

slično, npr. funkcija sqrt iz <math.h>, čiji je parametar tipa double, vratit će ispravan rezultat i onda kada se kao argument koristi cijeli broj

implicitna konverzija rezultata

```
char malo u veliko(char c) {
   if (c >= 'a' && c <= 'z')
      return c - ('a' - 'A'); int \rightarrow char, jer c - ('a' - 'A') je tipa int
   else
      return c; bez konverzije, jer c već jest tipa char
int main(void) {
   printf("%c", malo u veliko('f'));
   printf("%c", malo u veliko('B'));
   printf("%c", malo u veliko('*'));
```

- funkcija ne može izmjenom vrijednosti parametara promijeniti vrijednosti argumenata
 - jer parametar sadrži kopiju vrijednosti argumenta

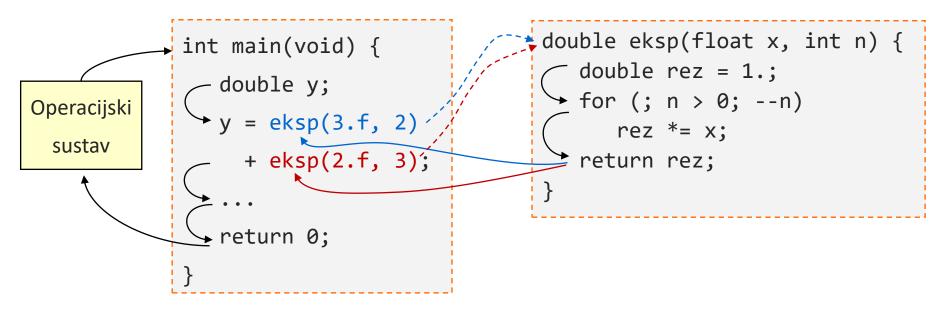
```
#include <stdio.h>
void pokusajPromijenitiArgument(int n) {
  n = 10;
  printf("Funkcija je parametar promijenila u n = %d\n", n);
  return;
                            Funkcija je pozvana s argumentom n = 5↓
                            Funkcija je parametar promijenila u n = 10↓
int main(void) {
                            Ali argument je ostao n = 5
  int n = 5;
   printf("Funkcija je pozvana s argumentom n = %d\n", n);
  pokusajPromijenitiArgument(n);
   printf("Ali argument je ostao n = %d", n);
  return 0;
```

Funkcije

Mehanizmi prijenosa argumenata i povrata rezultata

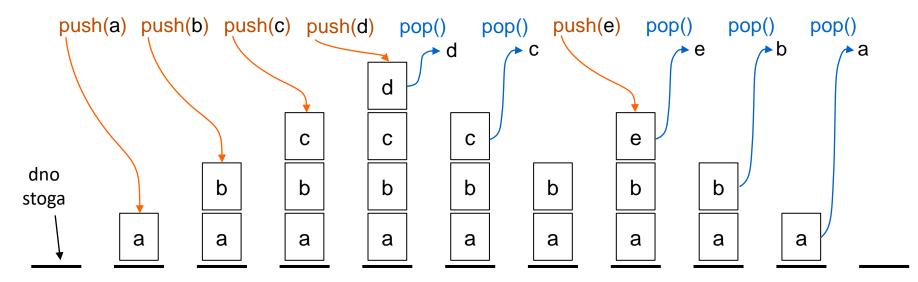
Mehanizam poziva funkcije

- u trenutku poziva funkcije potrebno je rezervirati memoriju za pohranu parametara i adrese instrukcije na koju se treba vratiti (povratne adrese)
- za vrijeme izvršavanja funkcije potrebno je rezervirati memoriju za varijable koje se definiraju u funkciji
- nakon završetka funkcije rezerviranu memoriju treba osloboditi

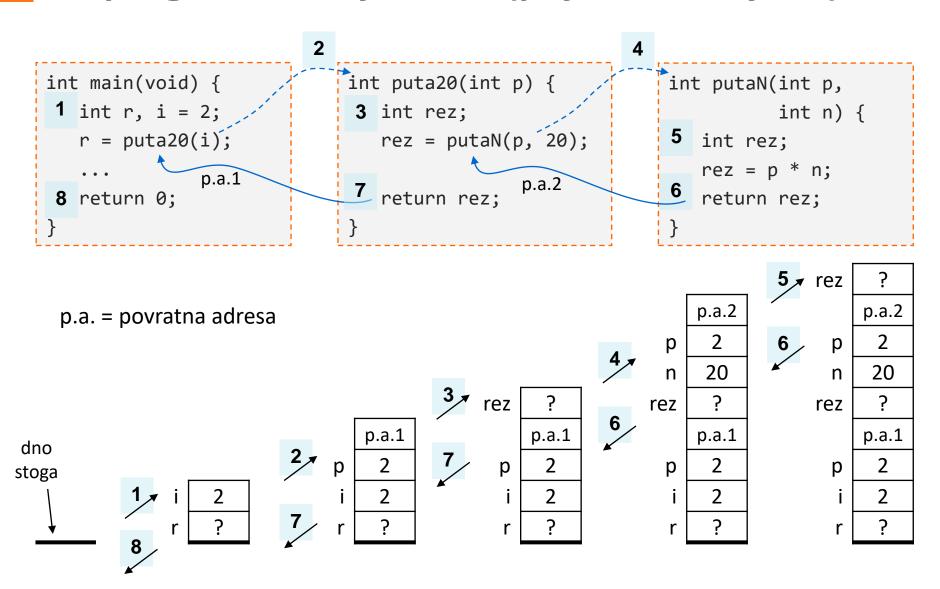

Stog (stack) općenito

- svaka razina poziva funkcije zahtijeva rezervaciju memorije za svoje parametre, varijable i povratnu adresu
 - implementira se pomoću stoga. Osnovne operacije nad stogom su:
 - dodavanje podatka na stog (push)
 - uzimanje podatka s vrha stoga (pop)
 - posljednji na stog postavljeni podatak prvi je na redu za uzimanje
 - posljednji unutra, prvi van (last in, first out LIFO)

U programskom jeziku C (pojednostavljeno)

Objašnjenje

- ${f 1}$. na stog: prostor za lokalne varijable r $,\,{f i}$
- 2. na stog: vrijednost za parametar p i povratnu adresu p.a.1
- 3. na stog: prostor za lokalnu varijablu rez
- na stog: vrijednosti za parametre p, n i povratnu adresu p.a.2
- 5. na stog: prostor za lokalnu varijablu rez
- uklanjanje lokalnih varijabli, parametara i povratne adrese sa stoga nakon povratka na p.a.2
- 7. uklanjanje lokalnih varijabli, parametara i povratne adrese nakon povratka na p.a.1
- 8. uklanjanje lokalnih varijabli sa stoga pri završetku programa

Funkcije

Rekurzivne funkcije

Rekurzivna funkcija

- Funkcija koja poziva samu sebe naziva se rekurzivnom funkcijom
 - izravna rekurzija: npr. funkcija f sadrži poziv funkcije f
 - neizravna rekurzija: npr. funkcija f sadrži poziv funkcije g koja sadrži poziv funkcije f
- Primjer definicije i poziva rekurzivne funkcije

```
void ispis(int n) {
    printf("%d\n", n);
    ispis(n - 1);
    return;
}
... u funkciji main
    int gg = 2;
    ispis(gg);
```

```
2↓
1↓
0↓
... ? Kada će se ispisivanje
cijelih brojeva prekinuti?
```

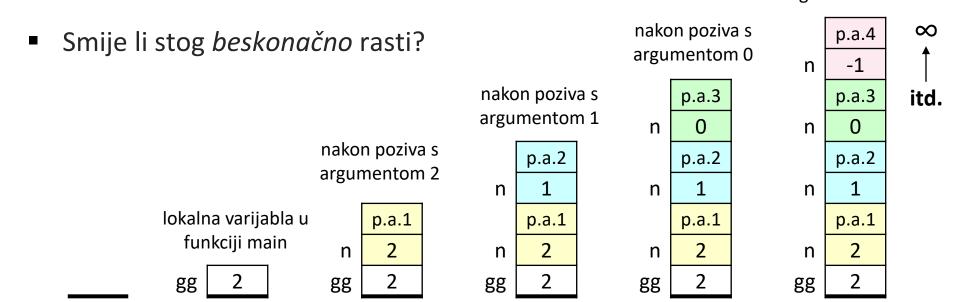
Što će biti rezultat poziva funkcije? Koju veliku pogrešku sadrži ova definicija funkcije?

Redoslijed pozivanja

- Zamislimo, radi vizualizacije, da postoji više instanci funkcije ispis
- Prije nego funkcija ispis pozvana s argumentom gg=2 završi, poziva funkciju ispis s argumentom 1. Prije nego ova završi, poziva funkciju ispis s argumentom 0, itd.

Stog u loše definiranoj rekurzivnoj funkciji

Prije nego funkcija ispis pozvana s argumentom 2 završi (dakle, dok sa stoga još nisu uklonjeni parametar n=2 i povratna adresa p.a.1 za povratak u funkciju main), poziva funkciju ispis s argumentom 1. Prije nego ova završi, poziva funkciju ispis s argumentom 0, itd. nakon poziva s argumentom -1

 kada se memorija inicijalno dodijeljena programu za stog potroši, program će se prekinuti zbog pogreške tijekom izvršavanja.

Posljedica loše definirane rekurzivne funkcije

```
void ispis(int n) {
    printf("%d\n", n);
    ispis(n - 1);
    return;
}
```

```
2↓ izvršavanje u operacijskom
1↓ sustavu Linux
0↓ -1↓ ...
-392858↓ -392859↓
Segmentation fault (core dumped)
```

 Rekurzivna funkcija se mora definirati tako da pod nekim uvjetima prestane s daljnjim pozivanjem same sebe

```
void ispis(int n) {
    printf("%d\n", n);
    if (n > 0) {
        ispis(n - 1);
    }
    return;
}
```

Redoslijed pozivanja i povratka

zamislimo, radi vizualizacije, da postoji više instanci funkcije ispis

```
main
int gg = 2;
ispis(gg);
return 0;
void ispis(int n) {
                           void ispis(int n) {
                                                       void ispis(int n) {
   printf("%d\n", n);
                              printf("%d\n", n);
                                                          printf("%d\n", n);
   if (n > 0) {
                              if (n > 0) {
                                                          if (n > 0) {
      ispis(n - 1);
                                 ispis(n - 1);
                                                            ispis(n - 1);
   return;
                              return;
                                                          return;
```

Stog u ispravno definiranoj rekurzivnoj funkciji

```
int main(void) {
   int gg = 2;
   ispis(gg);
   return 0;
}
```

```
void ispis(int n) {
    printf("%d\n", n);
    if (n > 0) {
        ispis(n - 1);
    }
    return;
}
```

```
poziv
                                                          return;
                                          ispis(n-1);
                                            za n=1
                                                     p.a.3
                              poziv
                                                                         return;
                           ispis(n-1);
                                                 n
                             za n=2
                                       p.a.2
                                                     p.a.2
                                                                    p.a.2
               poziv
                                                                                       return;
                                         1
                                                       1
             ispis(gg);
                                   n
                                                 n
                                                                n
              za gg=2
                        p.a.1
                                       p.a.1
                                                     p.a.1
                                                                    p.a.1
                                                                                   p.a.1
int gg = 2;
                                                                                                     return 0;
                          2
                                                       2
                    n
                                                 n
                                                                               n
                                   n
                                                                n
                          2
                                                       2
                                                                                     2
                   gg
                                  gg
                                                gg
                                                                                            gg
                                                               gg
                                                                              gg
```

Primjer: matematička definicija funkcije

Rekurzivna definicija funkcije fact(n):

$$fact(n) = \begin{cases} 1 & za \ n = 0 \\ n \cdot fact(n-1) & za \ n > 0 \end{cases}$$

```
fact(4) =
4 · (fact(3)) =
4 · (3 · (fact(2))) =
4 · (3 · (2 · (fact(1)))) =
4 · (3 · (2 · (1· (fact(0))))) =
4 · (3 · (2 · (1· (fact(0)))))
```

Primjer: definicija funkcije u C-u

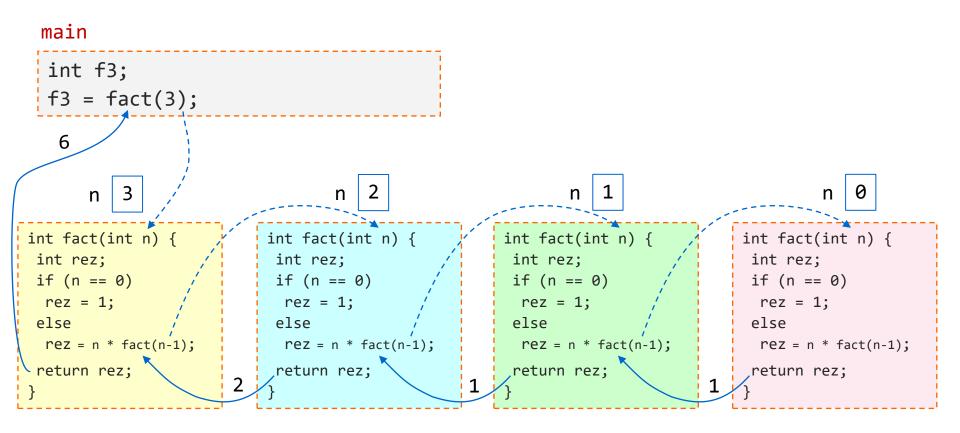
 Matematički rekurzivni izrazi često se bez teškoća pretvaraju u definiciju rekurzivne funkcije u programskom jeziku

```
int fact(int n) {
   int rez;
   if (n == 0)
      rez = 1;
   else
      rez = n * fact(n - 1);
   return rez;
}
```

```
int fact(int n) {
   if (n == 0)
      return 1;
   else
      return n * fact(n - 1);
}
```

Primjer: redoslijed pozivanja i povratka

Zamislimo, radi vizualizacije, da postoji više instanci funkcije fact

Primjer: stog za poziv fact(3)

```
int fact(int n) {
main
                                                                            int rez;
                                                                            if (n == 0)
int f3;
                                                                               rez = 1;
f3 = fact(3);
                                                                            else
                                                                               rez = n * fact(n - 1);
                                                                            return rez;
                                          fact(0);
                                                          return rez;
                                              rez | ? → 1
                                                   p.a.4
                                                     0
                             fact(1);
                                                n
                                                                               return rez;
                                 rez
                                              rez
                                                           rez
                                      p.a.3
                                                   p.a.3
                                                                p.a.3
                                        1
                                                     1
                                                                  1
                fact(2);
                                   n
                                                n
                                                             n
                                                                                         * ✓ return rez;
                                                                        rez
                    rez
                                 rez
                                              rez
                                                           rez
                         p.a.2
                                      p.a.2
                                                   p.a.2
                                                                p.a.2
                                                                              p.a.2
                                                                                                           return rez;
                                        2
   fact(3);
                      n
                                   n
                                                n
                                                             n
                           ?
                                        ?
                                                                                            6
                                                                                      rez
       rez
                    rez
                                 rez
                                              rez
                                                           rez
                                                                        rez
                         p.a.1
                                                                                           p.a.1
            p.a.1
                                      p.a.1
                                                   p.a.1
                                                                p.a.1
                                                                              p.a.1
                           3
                                        3
                                                                               3
                                                                                            3
                                                     3
                                   n
                      n
                                                n
                                                             n
                                                                                       n
        f3
                     f3
                           ?
                                  f3
                                        ?
                                                f3
                                                             f3
                                                                          f3
                                                                                       f3
                                                                                                    f3
                                                                                                         6
```

Varijanta s unsigned long long umjesto int

 Korištenjem ovog tipa podatka, domena funkcije fact povećava se na cijele brojeve iz intervala [0, 20]

```
unsigned long long
fact(unsigned int n) {
   unsigned long long rez;
   if (n == 0)
      rez = 1ULL;
   else
      rez = n * fact(n - 1);
   return rez;
}
```

```
unsigned long long
fact(unsigned int n) {
   if (n == 0)
     return 1ULL;
   else
     return n * fact(n - 1);
}
```